

Notes preliminars sobre les excavacions arqueològiques de la Basílica de Santa Maria de Ripoll

per

E. Ripoll i Perelló
Teresa Carreras
J. M.ª Nuix i Espinosa

Museu Arqueològic de Barcelona

INTRODUCCIO

La fundació monàstica establerta a Ripoll per l'impuls i la influència dels primers Comtes de la Marca Hispànica aviat es convertí en el principal focus cultural i religiós de la Catalunya d'aquell temps, fent necessari ampliar diferents vegades el recinte monacal, i s'hi consagraren fins i tot quatre esglésies en un segle i mig (1). Però aquests esdeveniments i les següents destruccions i restauracions han fet que l'actual basílica de Ripoll que avui coneixem sigui l'església d'Oliba que, cal tenir-ho en compte, fou restaurada amb la mentalitat d'un arquitecte del segle XIX (2).

Les excavacions que l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació Provincial de Barcelona està realitzant a l'interior de l'església han tingut com objectiu trobar les restes de les primitives construccions i contribuir d'aquesta manera a l'estudi de les seves estructures i les variacions de les mateixes durant els segles.

Aquestes excavacions foren motivades per alguns treballs que varen portar a terme un grup d'aficionats a l'arqueologia de Ripoll a finals de l'any 1968. El seu objectiu era localitzar una possible cripta de la basílica, tipus de capella molt freqüent a les esglésies romàniques de les mateixes característiques que la de Ripoll. Semblava indicar la seva existència d'una finestra en l'absis central, situada arran de terra per la part de fora i per sota del paviment actual de l'església per la part de dins.

Després d'entrar per aquesta finestra i començar a excavar la zona més propera a l'absis per la part de dins, van trobar una sepultura de lloses molt primitiva i un sarcòfag antropomorf de pedra. Donada la importància d'aquestes troballes, suspengueren els treballs, i aleshores es varen començar les excavacions sistemàtiques de les que presentem aquí un informe preliminar. Les excavacions, fins ara, s'han fet en cinc etapes diferents, des de 1969 a 1976.

La primera campanya es va fer durant els mesos de gener i febrer de 1969. Començarem l'excavació on el grup d'estudiosos de Ripoll l'havien deixada, i es va continuar cap al cantó oriental del creuer. Es va comprovar aleshores

(1) Com és ben sabut, fou Guifré el Pilós qui, l'any 879, després de repoblar el comtat d'Aussona independentment de la tutela carolíngia, fundà el monestir de Ripoll, l'església del qual, dedicada a Santa Maria, consagrà el bisbe Gotmar l'any 888. Per a la història del monestir segueix essent fonamental el treball de JOSEP MARIA PELLICER i PAGES, *Santa Maria del Monasterio de Ripoll*, Mataró, 1888, XXIV - 408 pàgines.

(2) Elies Rogent fou l'arquitecte escollit pel Bisbe de Vic, J. Morgades, per tal que restituís a Ripoll el seu edifici més insigne. L'honestetat que inspirà la reconstrucció no evità que se li escapessin alguns detalls de les antigues estructures, a causa en part, de l'estat de ruïna tan avançat en què es trobava el monestir i de la manca de coneixements inherents a l'època en què es va restaurar.

que el sarcòfag de pedra antropomorf trobat a la primera prospecció estava seccionat per la part dels peus degut a la construcció de la pilastra inter-absidal de l'actual basílica de l'abat Oliba. Això demostrava l'anterioritat cronològica de la inhumació, deduint-se també que, si el sarcòfag formava part d'un recinte cementrial exterior a la primitiva basílica, les parets d'aquesta no podien trobar-se massa lluny.

La segona campanya es va realitzar els mesos de juny i juliol de l'any 1971. En aquest temps es continuà l'excavació cap a la part oriental del creuer i les seves absidioles corresponents, arribant-se a una fondària mitja d'uns tres metres. Es varen trobar moltes sepultures a diferents nivells i de distintes característiques, de lloses, sarcòfags de pedra de tipus antropomorf i sarcòfags amb lauda sepulcral.

A la tercera etapa, començada el mes de desembre de 1971 i acabada el mes de febrer de 1972, es varen obrir les sepultures trobades a les campanyes anteriors. Cap d'elles no contenia conjunt funerari i algunes havien estat obertes en alguna de les fases d'ampliació i reconstrucció del monestir. Es continuà també amb l'excavació de la zona situada a l'est de l'altar major.

A la quarta campanya, realitzada els mesos de novembre i desembre de 1972, va acabar l'excavació de la part oriental del creuer i es realitzaren dues rases de comprovació en el cantó occidental del creuer; una al costat de l'altar major, la qual va permetre comprovar que la roca natural sortia a menys d'un metre de fondària, i l'altra al costat de la paret oest del creuer, que va demostrar que la paret descansava directament, sense fonaments, sobre la roca natural. D'aquests fets es deduí que el nivell del creuer en temps de l'abat Oliba era quasi el mateix que l'actual i que la contravertida cripta no va existir mai en aquesta zona de l'església (3).

La quinta campanya s'inicià el mes de novembre de 1975 i acabà el mes de febrer de 1976. Els tècnics del taller de restauració del Museu Arqueològic de Barcelona van aixecar el mosaic d'*opus tessellatum* que feia de paviment de l'altar major (4). Després de fer-ne el trasllat a l'església de Sant Pere de Ripoll, es procedí a la seva consolidació i conservació esperant el seu lloc de destí definitiu. Així es va continuar

l'excavació per la zona central del presbiteri i absis. No es pogué aprofundir massa perquè la roca natural presentava una forta inclinació, més alta quan més anava cap a l'oest. Aparegueren diverses tombes, a dos nivells diferents, de lloses sellades amb argamassa i sarcòfags amb lauda. Amb aquesta quinta campanya, acabarem, de moment, les excavacions arqueològiques a la basílica de Santa Maria de Ripoll. Malgrat no haver aparegut cap indici de la cripta ni restes de les primitives construccions, aquests treballs tenen una especial importància, ja que han permès posar al descobert part d'una necròpolis medieval, resta arqueològica poc corrent al nostre país, formada per unes quaranta tombes damunt les que l'abat Oliba va construir la seva basílica (5).

ESTUDI DE L'EXCAVACIÓ

Després de situar, en primer lloc, el punt zero en el nivell actual del paviment del creuer, ja que permetria relacionar les diferents zones de l'excavació i prendre les profunditats en les que apareixessin les restes arqueològiques i d'altres materials, s'iniciaren els treballs a partir de la zona buidada al costat de la paret de l'absis central. Es va avançar cap al costat oriental del creuer, continuant per talls d'uns setanta centímetres de gruix i d'una amplada igual a la del creuer, fins a la paret extrema d'aquest, incluint-hi també les tres absidioles corresponents (plànol núm. 1).

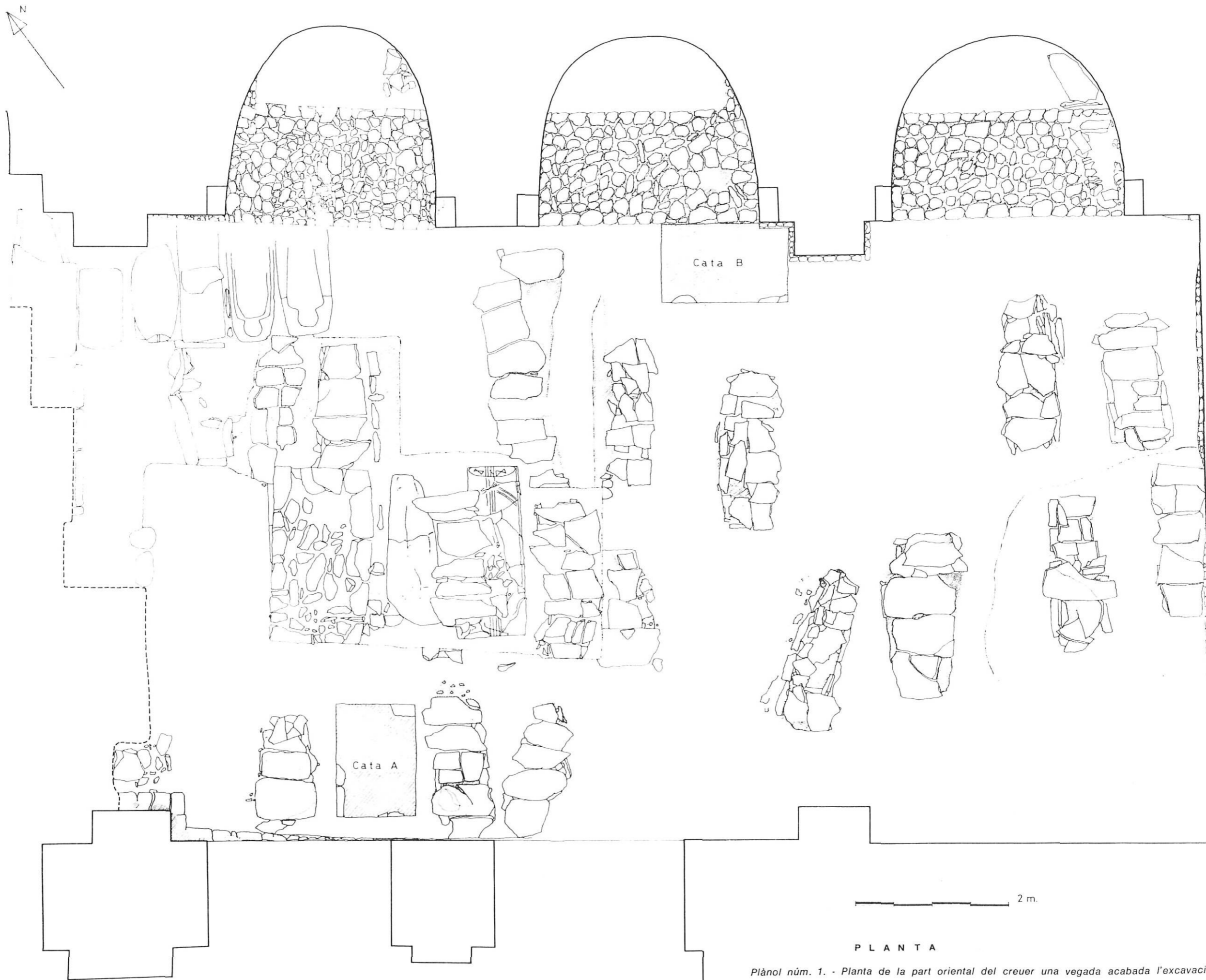
El front de l'excavació d'aquest costat del creuer presentava uns mateixos nivells estratigràfics a gairebé tota la zona. En resum, podem indicar que les principals capes que se superposen successivament de dalt a baix, sota de l'actual paviment, són quatre:

- A — Capa d'argila solta mesclada amb pedres i materials d'enderroc.
- B — Capa d'argila solta mesclada amb grava.
- C — Capa gruixuda de materials de farciment formada per grans pedres, argila solta i calç, i, a la seva base, resquills de pissarra de tamany petit.
- D — Capa d'argila compacta amb alguna pedra de grans dimensions i petits trossos de pissarra. Una capa de calç amb grava, d'uns 8 centímetres de gruix, separa aquest estrat en dos nivells (D1 i D2) de característiques iguals. A la base d'aquest estrat és on es trobaren les tombes més antigues formades per pedres de pissarra (fig. 1).

(3) Després d'aixecar el mosaic vàrem trobar a uns 15 centímetres sota d'aquell unes teselles soltes que podrien ésser el mosaic antic. Això podria afavorir l'hipòtesi de que el nivell de l'antic presbiteri de Ripoll seria només uns centímetres més baix que l'actual.

(4) Pel coneixement d'aquest paviment, veure l'estudi de XAVIER BARRAL i ALTET, *Els mosaics medievals de Ripoll i de Cuixà*, «Scriptorium Populeti», 4, Abadía de Poblet, 1971, 57 pàgs. i 19 figs.; també PELLICER, *Santa Maria...*, citat, pàg. 68 i segs. i ELIAS RO-GENT, *Santa Maria de Ripoll. Informe sobre las obras realizadas en la Basílica y las fuentes de la restauración*, Barcelona, 1887 pàg. 38.

(5) En unes pròximes campanyes que ens permetin finalitzar els nostres treballs *in situ*, esperem poder recollir les dades necessàries per tal de completar el nostre estudi i realitzar la memòria definitiva que sigui una aportació al millor coneixement que aquest gran monument mereix.

Plànol núm. 1. - Planta de la part oriental del creuer una vegada acabada l'excavació.

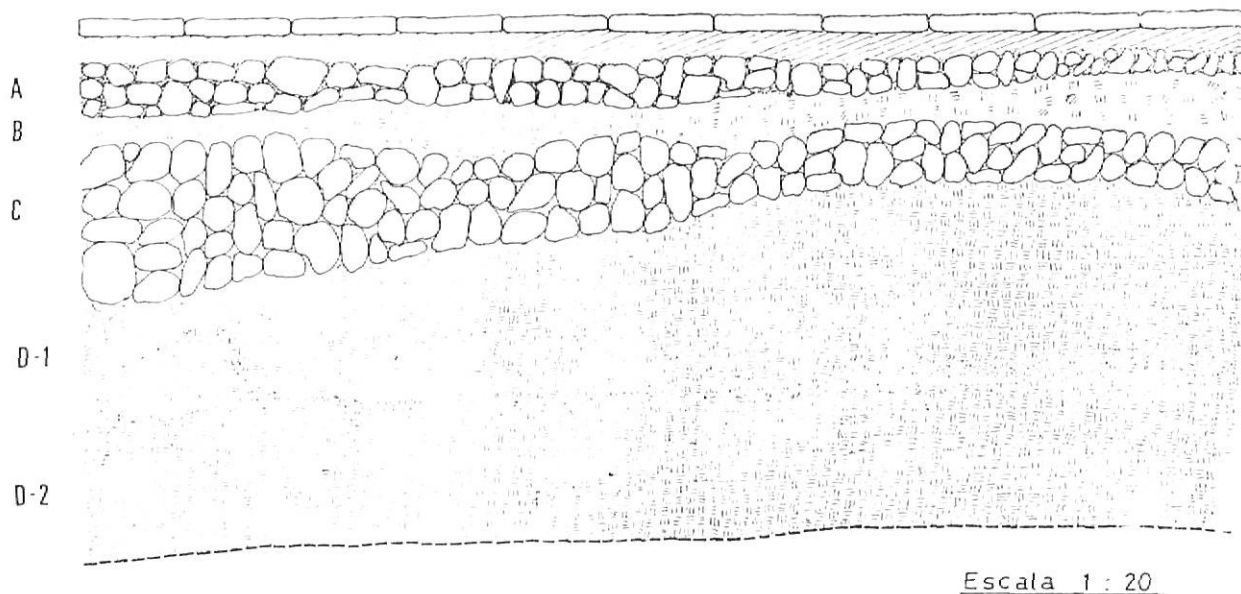

Fig. 1. - Tall estratigràfic de la part oriental del creuer en direcció NW-SE.

Entre aquests quatre estrats principals s'alternen, en alguna zona, unes altres petites capes de composició diferent, l'amplada i la potència de la qual és menor que les referides anteriorment, variant cada una d'elles en aquestes dues qualitats.

L'excavació a la part central del presbiteri i absis corresponent presentava característiques diferents. Al costat de l'arc de l'absis no podrem determinar amb exactitud els nivells estratigràfics, car fou on va excavar en primer lloc el grup de Ripoll (6). En la zona central del presbiteri, l'aparició, a menor profunditat, de la roca natural en forma de pendent, i els successius remodelatges, sobretot quan, a finals del segle passat, s'hi instal·là un baldaquí, el qual obligà a reforçar els seus quatre punts de suport, clavats a terra, amb uns fonaments sòlids, han provocat una discontinuïtat accidental en les diferents capes estratigràfiques (7), sense que, de moment, es puguin definir en la seva totalitat en interrompre's per diversos motius l'excavació de la zona.

Al costat oest del creuer, només han estat realitzades dues trinxeres de sondeig. Una, al costat de la paret extrema d'aquest costat, de

1,80 × 1,40 metres, va demostrar que aquesta es recolzava directament sobre la roca natural sense cap tipus de fonament. La segona trinxera es va obrir a 4,50 metres de la mateixa paret amb una superfície de 4 × 2 metres, i es va poder comprovar que en aquella distància la roca apareixia a 60 centímetres de profunditat, i a 8 metres de la paret apareixia a 75 centímetres, presentant de dalt a baix un primer nivell de ciment amb grava, i un altre d'argila compacta.

DESCRIPCIÓ DE LA NECROPOLIS

La zona del cementiri excavada presenta tres nivells diferents d'utilització que es poden datar amb força exactitud entre l'època tardo-romana i el segle XI, en el qual es va aixecar la basílica olibana.

La numeració dels enterraments i el seu estudi es féu a mesura que foren sortint en l'excavació, sense atènyer-se als diferents nivells, per tal que quedaven clarament reflectides en els plànols i en els croquis estatigràfics.

Les tombes situades a la base del nivell inferior (estrat D2), d'època tardo-romana, es van localitzar a uns tres metres sota el punt zero situat al nivell actual del paviment del creuer i s'assentaven en una capa de terra argilosa molt compacta i humida (fig. 2). Aquestes tombes estan formades per pedres laterals en forma de caixa, cobertes per lloses de pedra molt irregulars, segellades amb argamasa la major part d'elles. La seva base era la mateixa terra, en-

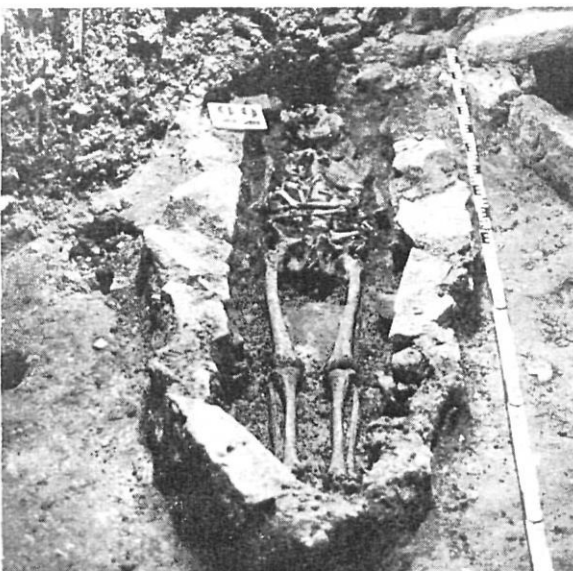
(6) Tenim coneixement que també en aquest lloc s'hi varen fer unes excavacions vers l'any 1945.

(7) També sabem que Elies Rogent va realitzar alguna petita excavació sota pel presbiteri per tal de localitzar la possible cripta de la basílica, i que després d'acabarles, procedí a terraplenar el terra per col·locar-hi el paviment nou. Però no hem trobat indicis d'aquestes excavacions.

Fig. 2. - Sepultura amb plaques de pedra, del nivell inferior.

Fig. 3. - Sepultura del nivell inferior amb les restes de l'esquelet.

cara que en algun cas ha estat trobat un llit de pedra. No contien cap tipus de conjunt funeràri, ni objectes útils per la cronologia, des del punt de vista històric, ja que en tots els casos apareixia l'esquelet sense cap altre element (agulles de sudari, sivelles, peces d'adorn, etc.), denotant una pobresa extrema. Les restes òssies es trobaren intactes, amb els caps orientats cap al NW. i l'esquelet en posició normal. El grau elevat d'humitat existent féu que les restes trobades ens arribessin en un estat molt precari de conservació (fig. 3). És interessant constatar que aquestes tombes constitueixen un antecedent clar de les de tipus antropomorf, ja que en elles s'indica la forma del cap a base de lloses de pedres clavades al terra (fig. 4).

El segon nivell de tombes, situat a uns dos metres des del punt zero i a un metre aproximant sobre les tombes anteriors, just sota la capa de calç esmentada abans, està format per sarcòfags treballats en pedra calcària, de tipus antropomorf (fig. 5). Alguns d'aquests, com ja s'ha dit anteriorment, foren tallats per la part dels peus en construir-se els fonaments de l'actual basílica. L'encaix per al cap és de forma d'arc de ferradura, normalment de coll estret, i les espatlles són molt marcades (fig. 6). Totes elles tenien la seva tapadora corresponent. No

Fig. 4. - Sepultura de plaques de pedra del nivell interior, una vegada buidada.

contenien cap tipus de conjunt funerari, ja que, en aquests tipus d'enterrament, només s'emboïcava el cos del difunt amb un sudari. Els esquelets es trobaven en posició normal, amb els caps mirant cap al NW., i els faltaven els membres inferiors que degueren desaparèixer quan, al segle XI, es van seccionar les sepultures per la seva part inferior (fig. 7)

Finalment, el nivell superior de tombes, situat a un metre i mig del punt zero i a mig metre aproximadament sobre les del segon nivell, està format per tombes de bona factura, les quals, donada la quantitat de restes trobades al seu interior, sembla que van servir d'ossaris quan, en construir-se la basílica, es degueren destruir un cert nombre d'aquestes sepultures (fig. 8). Algunes d'elles, segons sembla, foren aprofitades una altra vegada, i no sempre corresponen en tamany i morfologia amb les laudes sepulcral que les cobrien. Una, de forma trapezoidal, antropomorfa, amb el buit per el cap en forma d'arc de ferradura i espatlles ben marcades, feta de sauló gris i argilós, recorda els sarcòfags del nivell segon.

Entre les sepultures d'aquest tercer nivell, cal destacar-ne una que estava coberta amb una lauda sepulcral treballada, de grans dimensions (no correspon en les mides amb el sarcòfag que és molt petit), de sauló argilós, en un clar procés de descomposició i molt fragmentada. El seu estat precari va obligar el seu trasllat al Laboratori del Museu Arqueològic de Barcelona per tal de restaurar-la. La seva decoració consisteix en diversos grups compostos per tres o quatre es-externa de la lauda, en forma de llaçades, i que tries, que es reparteixen per tota la superfície acaben en la zona dels peus emmarcats per dos grups de triangles oposats per un dels seus vèrtexs (fig. 9). Les altres sepultures amb lauda sepulcral trobades en aquest nivell no tenen decoració.

Cal destacar que, al mateix nivell d'aquestes sepultures i al costat d'un grup d'elles, apareixen les restes d'una construcció de forma quadrangular, que, a primera vista, semblava un túmul. Buidada la seva part interior, es va poder comprovar que només contenia arena, pedres soltes i nòduls d'argamassa, i s'assentava directament sobre la capa d'argila compacta. Les seves

Fig. 5. - Sepultura antropomorfa del nivell segon, amb les restes de l'esquelet.

Fig. 6. - Detall d'una sepultura antropomorfa del nivell segon.

parets externes es conserven fins a un estudi definitiu que ens permeti aclarir la seva funció (fig. 8, en primer terme).

En resum, podem constatar que aquests tres nivells de sepultures es sobreposen, cosa que demostra els tres moments diferents d'utilització, acabant la seva funció específica de necròpolis quan l'abat Oliba construí l'actual basílica. Com hem dit, fins al moment, en les sepultures ober-tes, no s'hi ha trobat cap tipus de material fu-nerari.

RELACIO DELS MATERIALS

Entre la terra remoguda als quatre estrats diferents, i sense que ens pugui servir d'ajuda per a precisar millor una cronologia, donada la natu-ralesa i l'estat dels materials trobats, han apa-regut els que esmentarem a continuació.

A l'estrat superior (A), que serveix de base a l'actual paviment, materials d'enderroc amb al-gunes restes de ceràmica (5 fragments de tèg-ula, 1 fragment de ceràmica estampada en blau i 1 fragment de ceràmica estampada en groc) i dos claus de ferro.

Al segon estrat (B), s'han trobat 11 frag-ments de tègula, 8 fragments de ceràmica comu-

Fig. 7. - Sepultures antropomorfes del nivell segon.

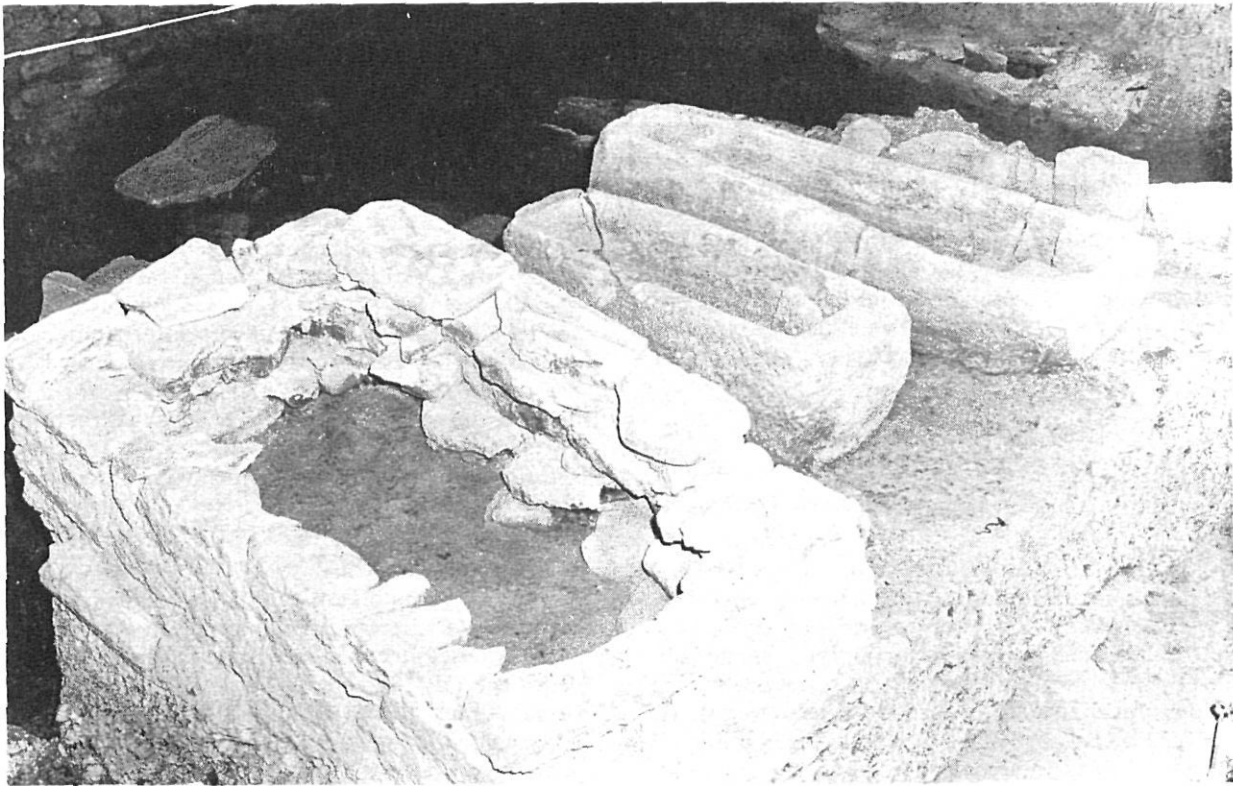

Fig. 8. - Sepultures del tercer nivell. En primer terme, la construcció quadrangular.

na oxidada i un diner de billó dels reis Maria i Martí de Sicília, datat entre els anys 1392 i 1402, d'uns 15 mil·límetres de diàmetre.

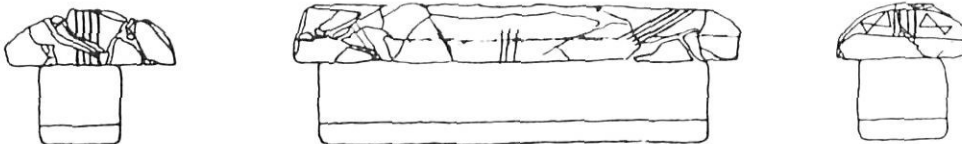
Al tercer estrat (C), entre els materials de farciment, han aparegut 2 fragments de ceràmica de reflexes metàl·lics, 1 fragment estampat en blau, 15 fragments de ceràmica comuna reduïda molt tosca, 4 fragments de ceràmica comuna oxidada, 10 fragments de tègula, dos fustos de columna llisos amb dues incisions paral·leles a la base a cada extrem, dos fragments de cornisa amb decoració floral incisa, i una pedra de forma quadrangular amb una creu gravada toscament en el centre.

A l'estrat D, nivell superior (1), 6 fragments de ceràmica comuna oxidada, 16 fragments de ceràmica comuna reduïda, 4 fragments de vidre, i 24 fragments de tègula.

A l'estrat D, nivell inferior (2), 4 fragments de terra sigillata clara D molt gastats, 8 fragments de vidre, 24 fragments de ceràmica comuna oxidada, 30 fragments de ceràmica comuna reduïda, 1 ansa d'àmfora, 29 fragments de tègula, i 1 canonet de collar de pasta vítrea de color anyil, molt petita i de secció octogonal.

Cal tenir en compte, com ja s'ha dit abans, les 10 tesselles que es varen trobar sota el mosaic.

Fig. 9. - Tomba del tercer nivell, amb lauda sepulcral treballada.

Escala 1 : 20

Tots els elements arquitectònics que aparegueren en les diverses campanyes d'excavació foren dipositats a l'Arxiu-Museu Folkloric Parroquial de Ripoll, centre que acollirà, al seu dia, totes les altres restes trobades i els elements que actualment es troben en procés de restauració. També afegirem que encara que en molt mal estat de conservació, degut a les remocions fetes a moltes de les tombes del nivell més alt, es procedí a recollir les restes antropològiques. El seu estudi està en curs en el Laboratori d'Antropologia de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia sota la direcció del Dr. D. Campillo.

CONCLUSIONS

Donada la pobresa, escassetat de materials i de dades arqueològiques, trobats en aquesta necròpolis, poc es pot aportar de nou a l'estadi cultural al que aquests enterraments pertanyen, llevat de la importància que per ell mateix té el descobriment de la necròpolis, els fragments de ceràmica apareguts, en nombre tan reduït i gairebé atípics, només poden rebre una cronologia general existent per aquest llarg període que cobreixen. Per alguns dels tipus cal afegir que la

seva classificació es fa difícil per la manca de sistematització.

En resum, els resultats obtinguts en les excavacions realitzades en el magnífic monument que és la basílica de Santa Maria de Ripoll, són, per una banda, la constatació de la no existència d'una cripta en la zona excavada; per l'altra, la troballa d'una necròpolis amb tres fases diferents d'utilització, que cronològicament s'estenen des d'una època tardo-romana per la fase més antiga, els segles IX-X per a la segona fase, i els segles X-XI per la fase final. És interessant consignar que les tombes de la fase més antiga corresponen a un moment anterior a la història coneguda del monestir i potser són testimoni de l'existència d'un centre religiós en els temps visigòtics o immediatament anteriors. Es poden encara concretar i perfeccionar millor els resultats en un estudi detallat que ens proposem de fer quan acabi l'excavació.

Per un immediat futur, si els mitjans no ens manquen (8), tenim la intenció d'estudiar l'extensió d'aquesta necròpolis en la part exterior de la capçalera de l'església on és de suposar que continua. A més, caldrà buscar les estructures de les edificacions a la basílica olibiana a l'interior de la mateixa, feina no exenta de problemes, car no hem d'oblidar que es tracta d'un edifici amb culte (9).

---

(8) Voldriem agrair des d'aquí les moltes facilitats i ajuts que durant els nostres treballs hem rebut del Sr. Bisbe de Vic representat pels senyors rectors de l'església de Ripoll, de la Junta d'Obra de la mateixa, de la Diputació Provincial de Girona, de la Conselleria del Patrimoni Artístic i de molts amics i col·legues que ens han afavorit amb els seus consells.

(9) Amb motiu de les obres de restauració que es realitzen a l'antiga església de Sant Pere, hem efectuat també alguns treballs d'excavació que deuen completar-se i que seran incorporats a la memòria general.

**Actes commemoratius
del Mil·lenari de
la Consagració de
la III.^a Basílica de
Santa Maria (15-XI-977),
celebrats a Ripoll, en
el curs de l'any 1977-78**

Dia 13 de novembre de 1977

SOLEMNE INAUGURACIO

- Concelebració al Monestir presidida pel Sr. Bisbe de la Diòcesi.
- Concert de la Capella de Santa Maria.
- Conferència dels Dtors. Coll i Alentorn i Ainaud de Lasarte.
- Exposició Filatèlica i Numismàtica.
- Matasegells especial commemoratiu.
- Inauguració de l'Exposició del Mil·lenari a la Capella de Sant Vicens (La Cova).

Dia 19 de novembre de 1977

- Concert inaugural de l'orgue del Monestir a càrrec de la senyoreta Montserrat Torrent.

Dies 5, 12, 19, 26 de febrer de 1978

- Curset sobre art i història del Monestir.

Dies 18 - 25 de març de 1978

- Final del XVII Campionat Jovenil de Catalunya d'Escacs.

Dies 19 de març - 2 d'abril de 1978

- Manifestació d'art. Exposició de pintura a la Casa Municipal de Cultura. Martí Comas i Alumnes.

Dies 16 - 23 d'abril de 1978

- Exposició del Concurs Escolar del Mil·lenari i Festival Infantil amb distribució de la medalla de ceràmica commemorativa.

Dia 30 d'abril de 1978

- Marxa excursionista.

Dia 7 de maig de 1978

- Concurs de colles sardanistes.

Dia 8 de maig de 1978

- Conferència pel Dtor. Antoni Pladevall.

Dia 11 de maig de 1978

- FESTES DE SANT EUDALD.
- Mil·lenari del trasllat del cos del Sant a Ripoll.
- Festes populars.

Dies 10 - 28 de maig de 1978

- Exposició «100 anys de Història de Ripoll» a la Sala d'Exposicions de La Caixa.

Dia 14 de maig de 1978

- Festa de la Llana i Casament a Pagès.

Dia 28 de maig de 1978

- XXII Assemblea d'Estudiosos.
- Homenatge de l'Hospitalet de Llobregat al Mil·lenari.

Dia 11 de juny de 1978

- Concentració de **Corals Clavé**. Estrena de la sardana «Mil anys» (Mn. J. Colom i M. Pujolar).
- Manifestació Floral i Concurs al Claustre.
- I Campionat Ocellístic de Catalunya.

Dia 24 de juny de 1978

- Trobada de Corals Infants organitzada pels **Follets**. Representació al Monestir de **Tirant lo Blanc** (Ros Marbà - N. Albó).

Dia 29 de juny de 1978

- Jornada Sacerdotal. Noces d'Argent dels ordenats a Ripoll l'any 1953. Concelebració presidida pel Sr. Bisbe de Vic.

Dies 1 i 2 de juliol de 1978

- Campament i Marxa Juvenil del Centre Excursionista de Ripoll.

Dia 9 de juliol de 1978

- Final del Concurs «**Coneixes el Monestir?**».

Dia 16 de juliol de 1978

- XXV Aplec de la Sardana i Concert al claustre. S'estrena la sardana «Mil·lenari» (C. Saló).

Dies 27, 28, 29 d'agost de 1978

- Festival del Mil·lenari: Montserrat Caballé, Ballet Isadora i Solistes de Catalunya.

Dies 23, 24 de setembre de 1978

- Aplec a Sant Amand. Restauració de la Creu a càrrec del Centre Excursionista de Ripoll.

Dia 29 d'octubre de 1978

- Concurs fotogràfic sobre l'art romànic.

Dies 10 - 12 de novembre de 1978

SOLEMNE CLOENDA.

- Concert de l'Escolania de Montserrat.
- Solemne Concelebració amb l'assistència dels Bisbes de Vic, Girona, La Seu d'Urgell i Abat de Montserrat.
- Conferència del Dtor. Antoni Pladevall.

A més de les innombrables persones que a títol particular i amb exemplar abnegació han col·laborat en les esmentades celebracions, fem constar la de les entitats següents:

Diputació Provincial de Girona
Ajuntament de Ripoll.
Junta d'Obra del Monestir
Arxiu Museu de Ripoll
Capella de Santa Maria
I.E.M. Abat Oliba
Escola d'Art
Institut d'Estudis Catalans
Club Escacs Ripoll
Cercle Filatèlic i Numismàtic Ripoll
Centres d'Ensenyament Locals i Comarcals
Agrupació Sardanista

Centre Iniciatives i Turisme
Junta d'Obra de Sant Eudald
Agrupació Teatral «Marian Font»
Societat Coral «La Flor de Maig»
Coral Infantil «Els Follets»
Centre Excursionista Ripoll
Agrupació Casals
Caixa de Pensions «La Caixa» de Catalunya i Balears
Caixa de la Diputació de Girona
Banc Central
Casa Missió de Banyoles
Museu Episcopal de Girona
«El Ripollès»
A.R.I.C.
Societat Ocellística «La Cadernera»

PREMI MONESTIR DE RIPOLL

Convocat el 23 d'abril de 1978, en commemoració del Mil·lenari de la III Consagració de la Basílica del Monestir de Ripoll, serà adjudicat el 23 d'abril de 1979.

L'import del premi, dotat pels Amics del Monestir de Ripoll, és de 100.000 pessetes i és ofert al millor treball d'investigació sobre història, literatura, art o arqueologia referent al Monestir de Ripoll.

(Publicat en el XLVIII Cartell de Premis i Borses d'Estudi de l'Institut d'Estudis Catalans).